

PALÁNKAI TIBOR

Ötvenéves a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem*

A Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem az idén ötvenéves lett. Tény, hogy nem nagy kor egy egyetem életében, még akkor sem, ha az elődök számbavételével össze tudunk számlálni 78 évet, hiszen mint ismeretes, 1995-ben emlékeztünk meg a magyar közgazdasági felsőoktatás 75 éves évfordulójáról. A régi patinás egyetemek korukat száz években mérik. Az ELTE az idén már 364. évnyitóját tartja, s a prágai Károly Egyetem szintén az idén ünnepelte alapításának 650. évfordulóját. Más kérdés, hogy a nagyhírű egyetem társadalomtudományi kara szintén csak az utóbbi évtizedekben jött létre.

A döntések az „új marxista közgazdasági egyetemről” 1947 nyarán születtek meg. Az egyetem a működését az 1948/49-es tanévvel kezdte. Az első évnyitó 1948 októberében a Zeneakadémián volt, s az Országgyűlés az 57. törvénycikkkel 1948. december 28-i dátummal intézkedett a Magyar Közgazdaságtudományi Egyetem felállításáról. Egyetemünk az 1953. 3. sz. elnöki tanácsi törvényerejű rendelettel vette fel a Marx Károly nevet. A rendszerváltozás után az Egyetemi Tanács 1990. február 23-i ülésén döntött úgy, hogy nevét *Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetemre* változtatja, amit a magyar parlament 1990. július 1-jei hatállyal erősített meg.

Az 1948. évi törvénycikk megállapítása szerint „a közgazdaságtudományok eredményes művelése, a magasabb közgazdasági ismeretek tanítása, valamint a tervgazdálkodás követelményeinek megfelelő felsőfokú közgazdasági szakképzés biztosítása céljából” kell az egyetemet létrehozni. Az egyetem jelentős részben politikai-ideológiai célokkal és megfontolásokkal jött létre: az új rendszer egyebek mellett ezen az egyetemen szándékozta a gazdasági és politikai kádereit képezni. Ennek sajnálatos következménye az volt, hogy a korábbi oktatógárda nagy részét elküldték, s ettől a nemzetközi hírnév sem óvott meg senkit. Az Egyetemi Tanács 1989. novemberi ülésén „rehabilitációs” bizottságot állított fel „a politikai okokból eredő személyi sérelmek kivizsgálására”, amire az 1990. január 25-i ülésén tért vissza. Ekkor megállapította: „Az Egyetemi Tanács mélyszéges sajnálatát fejezi ki az egyetem munkatársait, hallgatóit ért sérelmek miatt, amelyek összeegyeztethetetlenek az általános etikai normákkal, s egyben az egyetem érdekeit és tekintélyét is hátrányosan érintették. Kinyilvánítja készségét a politikai diszkrimináltak morális támogatására, a hátrányos következmények lehetséges orvoslására.”

Úgy gondolom, hogy erkölcsi kötelességünk, hogy ezúttal legalább az érintettek nevének egyszerű felsorolásával tisztelegjünk előttük: Bud János, Czettler Jenő, Egyed István, Erődi Harach Béla, Fülelő Sándor Endre, Hatvani József, Heller Farkas, Kaas Albert, Kuntner Róbert, Laky Dezső és sokan mások. Külön kell szólnom Nagy Imréről, az 1956-os mártír miniszterelnökről. S még egy nevet úgy érzem kötelességünk megemléteni, s ez Liska Tiboré. Ő a későbbi korlátozások és diszkrimináció szenvedője és tipikus képviselője. Biztos sokakat kihagytam, a tisztelgés nekik is szól.

* Szerkesztőségünk ebből az alkalomból e havi számát a jubileumi konferenciának szenteli, öt tanulmányt közreadva az ott elhangzott előadásokból.

A történelmi tényekhez tartozik, hogy az indulási nehézségek ellenére az új egyetem kezdettől a szó igazi értelmében vett egyetemi színvonalat képviselte. Amikor én 1957-ben ezt az egyetemet elkezdtem, olyan kiváló tanároknak lehettem diákja, mint Huszár Géza, Pach Zsigmond Pál, Mátyás Antal, Nagy Tamás, Berend T. Iván, Erdős Tibor, Szabó Kálmán, Varga István, Vajda Imre, Csikós-Nagy Béla, Markos György vagy Bog-nár József. Ők önmagukban, személyükben garantálták az egyetemi színvonalat ennek az intézménynek.

Az egyetemen olyan tanszékekhez és személyekhez kötődő diszciplínák és – mondhatjuk azt is, hogy – „iskolák” alakultak ki, amelyek kezdettől az igényes és magas szintű kutatást tűzték célul. Saját területükön többnyire nemcsak itthon, hanem külföldön hírnevet és tekintélyt vívtak ki maguknak. Pach Zsigmond Pál nemcsak a gazdaságtörténeti tanszék alapítója, hanem az egész tudományozás második világháború utáni legjelentősebb képviselője és továbbfejlesztője volt, amit később Berend T. Iván, Ránki György, Szuhay Miklós vagy Szakács Sándor vitt tovább. A kutatások Magyarországot az európai gazdasági, politikai folyamatokba helyezték, hidat teremtettek a múlt és a jelen, a múlt és a jövő között. Azok, akik olyanok voltak, mint Berend T. Iván, nem véletlenül játszottak fontos szerepet a reformfolyamatokban.

Mátyás Antal a közgazdaságtan elmélete átfogó és kritikai elemzésével egész közgazdász nemzedékek közgazdasági gondolkodását és szemléletét alakította, s műveit a világ több tucat nyelvére lefordították. Olyan tanáraink, mint Nagy Tamás, Erdős Tibor, Szabó Kálmán, Szikra Katalin, Szabó Katalin, Zelkó Lajos a politikai gazdaságtant kezdettől megóvták a politikai és ideológiai szimplifikálástól, igényesen tanították és a külföldön is alkalmazható közgazdaságtani alaptudást nyújtottak hallgatóinknak. Ezekre épülhetett a korszerű mikro- és makroökonomiai oktatásunk, aminek kialakításában Kopányi Mihály vagy Mayer Dietmar és sokan mások vettek részt.

A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen kezdettől igényes matematikaoktatás folyt, s Huszár Géának olyan utódai, mint Krekó Béla vagy Szép Jenő maguk is hozzájárultak a matematika közgazdasági alkalmazásához, olyan fiatal matematikus-közgazdász generációt képeztek ki, akiknek nevét Zalai Ernőtől kezdődően Forgó Ferencig vagy Temesi Józsefíg nehéz lenne felsorolni. A pénzügyek területén Hagelmayer István, Riesz Miklós, Bácskai Tamás vagy Dobrovits Iván kezdettől szakítottak a marxi pénzelméletet szimplifikáló és azt tervgazdasági alapokon degradáló szovjet és kelet-európai marxista irányzatokkal, s komolyan hozzájárultak a nem aranypénzekkel kapcsolatos elméleti kérdések tisztázásához, az infláció természete vagy a költségvetés szerepének elemzéséhez. Megint hosszú lenne az utódok felsorolása, Bánfy Tamás, Botos Katalin, Száz János, Sulyok Pap Márta, Brüll Mária és sokan mások nevét lehetne említeni.

Az 1968 utáni időszakban Kelet-Európában elsőként megindultak a vállalatgazdasági kutatások, amelyeknek nem kis mértékben meg kellett küzdeniük a központi, bürokratikus tervgazdaság híveinek az ellenállásával. Az úgynevezett szocialistavállalat-program, ami Szabó Kálmán, Máriás Antal, Marosi Miklós és Chikán Attila nevéhez fűződött, jelentősen hozzájárult a reformok előre viteléhez, és az oktatásban alapul szolgált a mikroökonomia, a modern vállalat-gazdaságtan vagy vezetési és szervezési ismeretek kidolgozásához. Egyetemünk élen járt a marketing- vagy a menedzsmenttudományok oktatásában a kelet-európai régióban. Forgács Tibor és mások kutatásai is jó alapot szolgáltatottak ahhoz, hogy már az 1970-es évektől meginduljon a korszerű marketingismere-tek oktatása, amiben nagy szerepe volt Berács Józsefnek, Bauer Andrásnak vagy Tóth Tamásnak. A világgazdasági tanszéken a világgazdaság globalizálódásáról és globális felfogásáról már az 1970-es években elkezdődtek a viták: Simai Mihály és Szentés Tamás a világgazdaság egységes és organikus felfogása mellett törtek lándzsát, szemben a kettős világgazdaság hivatalos felfogásával. Simai Mihály egyebek mellett a *global*

governance, Szentes Tamás a fejlődő országok gazdaságtani kérdéseiben vagy az átalakulásról írt publikációival nemzetközi hírnevet vívott ki magának. 1952-ben az egyetemen önálló agrárgazdasági tanszék alakult, s e szakterületnek szerzett hírnevet Nagy Imre, Vági Ferenc, Csizmadia Ernő és nem utolsósorban Csáki Csaba.

Az oktatóink és korábbi hallgatóink közül került ki a reformközgazdászok túlnyomó többsége Németh Miklóstól Csaba Lászlóig, Hoós Jánostól Köves Andrásig, még ha különböző posztokon és kérdésekben nem is értettek mindig egyet egymással.

Az egyetem maga is mindig „reformegyetem” volt. Mindig igyekezett az eseményeknek, a kor követelményeinek elébe menni, magát folyamatosan jobbítani. Ezek közül hadd említsem Szabó Kálmán reformját, amely az 1968-as reform törekvéseivel és követelményeivel összhangban radikálisan átalakította az egyetem képzési struktúráját és a tananyagok tartalmát! Ez volt az első lépés – a külföldi ösztöndíjak jelentős növelése mellett – a közgazdászképzés nemzetközi versenyképességének kialakításában. Berend T. Iván továbbfolytatta az egyetem nyitását és az egyetemi jelleg erősítését, egyebek mellett például az alternáció lehetőségeinek bővítésével. Külön ki kell emelnünk az 1980-as évek közepétől Csáki Csaba és Zalai Ernő nevével fémjelzett reformot, amely az 1987/88-as évekre mind az oktatás struktúrájában, mind tartalmában olyan változásokat hozott, amelyek révén nyugodtan kijelenthető: a MKKE-n a rendszerváltás gyakorlatilag lezajlott már a politikai rendszerváltást megelőzően. Erre tette fel a koronát 1991-et követően az a reform, amely Andorka Rudolf, Chikán Attila és Sárközy Tamás nevéhez fűződött.

Úgy gondolom, hogy a BKE jogosan ünnepli jubileumát mint a magyar közgazdasági felsőoktatás ma is vezető intézménye. Joggal lehetünk büszkék arra a színvonalra, amit elértünk. Ezt nemrégiben az egyetem akkreditációja is igazolta, amikor Magyar Akkreditációs Bizottságtól a szakjaink többsége a kiváló, vagyis a nemzetközi színvonalnak megfelelő minősítést kapta. Tény az is, hogy hallgatóink rendre jól megállják a helyüket a nemzetközi versenyben. A BKE-t a régiókból elsőként vették fel két évvel ezelőtt az üzleti iskolák nemzetközi szövetségébe, a CEMS-be. Oktatóink jelentős számban rendszeresen tanítanak jó hírű külföldi egyetemeken, intenzívek és kölcsönös megbecsülésen alapulnak kapcsolataink a világ számos vezető egyetemével. Büszkék lehetünk a „termékünkre”, arra a sok ezer közgazdászra, akik nálunk kaptak diplomát! Nem kétséges, hogy ez az egyetem képezte és képi ma is a magyar gazdasági és politikai elit jelentékeny hányadát.

Az 1998. október 1–3-i jubileumi tudományos ülészakot a megemlékezések egyik fontos eseményének tekintettük. Talán nem túlzás, a legfontosabbnak. Hiszen a megemlékezéseken túl ezzel az eredményeink számbavételére vállalkoztunk. S ezt legjobban egy tudományos konferencia teheti meg. Számunkra közhelyes igazság, hogy korszerű és színvonalas oktatás nem létezik kutatómunka nélkül. Ennek színvonala tájékoztatást adhat arról, hogy hogyan értékelhetjük egyetemünket általában.

A közel 30 szekció, ahol a vitákat folytattuk, a közgazdaság-tudomány mellett nemcsak a történelmi, politikatudományi vagy szociológiai területeket fogja át, hanem a matematikát, informatikát és környezettudományokat is, s ez utóbbiak már nem sorolhatók a társadalomtudományokhoz. Egyetemünk ezeken a területeken is folytat szakirányú képzést. Ezt azt jelenti, hogy valójában a jelenlegi felsőoktatási törvény több tudományterületi követelményének is megfelelünk. Ha azonban az új megközelítéseket vesszük, miszerint az egyetem kritériuma a kutatás, s a cél igazi kutató egyetemeknek a kialakulása, akkor úgy gondolom, hogy nincs különösebb gondunk. A BKE teljes mértékben teljesíti a „kutató egyetem” kritériumait.

Külön öröm, hogy legalább fél tucat szekció témájához tartoztak olyan kutatások, amelyek a gazdálkodástudományok, a szervezés- és vezetéstudományok vagy gyakran az

ügynevezett menedzsmenttudományok terén folynak. Úgy tűnik, hogy lezárulnak azok a viták, amelyek ebben a kérdésben különböző fórumokon folytak, s a tudományági felsorolásban a korábbi viták és kétkedések után a gazdálkodási tudományok polgárjogot nyernek. Úgy gondolom, a tudományágnak túl kell jutnia az olyan fajta kishitúségen is, miszerint nem versenyezhet az ügynevezett tiszta tudományokkal, s itt csak a gyakorlati eredmények igazolhatják valaki kvalitását.

Célunk a számbavétel volt. Erre hasonló konferenciák keretében igen nagy szükség van, ahol arra kényszerülünk, hogy eredményeinket és nézeteinket szakértő közönség, kollegák számára pontosan megfogalmazzuk, prezentáljuk, s szakszerű vitában konfrontáljuk más nézetekkel vagy eredményekkel. Úgy gondolom, hogy az ilyen viták segítik az eredmények érlelődését, s hogy mielőbb oktassák és hasznosítsák azokat. Az egyetemnek ebben nem kell – sem a múltra, sem a jelenre vonatkozóan – szégyenkeznie. Azt remélem, hogy a konferencia sikeresen bizonyította oktatóink aktív részvételét napjaink tudományos életében.